

предусмотрено и ст.27 Закона Украины «О связи» от 10.05.1995, согласно которой предприятия и объединения связи имеют право изымать запрещенные пересылке вложения в почтовые отправления (оружие, отравляющие, легковоспламеняющиеся вещества) только в присутствии отправителя. Перечень таких отправлений составляется Администрацией Связи Украины и утверждается Кабинетом Министров Украины.

Вопрос же о прослушивании телефонных переговоров и их записи, а также снятие информации с каналов связи не находит однозначного решения в отечественном законодательстве и правоприменительной практике. В настоящее время прослушивание телефонных переговоров допускается согласно Закону Украины «Об оперативно-розыскной деятельности», данные, полученные таким путем, являются доказательствами (ч.2 ст.65 УПК Украины). Ст.14-1 УПК Украины в ред.от 13.01.2000года предусматривает «в случае наличия угрозы совершения насилия или иных противоправных действий в отношении лиц, взятых под защиту, по письменному согласию этих лиц может проводиться прослушивание телефонных переговоров». Однако процедура такого прослушивания в УПК не регламентирована и вопрос об использовании полученных при прослушивании данных, как доказательств должным образом не решен. Следует также обратить внимание, что ныне действующий УПК и Проект нового УПК Украины хотя и предусматривают снятие информации с каналов связи, однако не разъясняют этого понятия. Также не ясно, каким образом и в каком виде такая информация будет приобщаться к уголовному делу. Информация, передаваемая по каналам связи, имеет различную форму: 1) в виде цифровых и буквенных символов (например, сведения, полученные по электронной почте), 2) в виде звуковых сигналов (голос и речь человека, звуки работающих механизмов, шумовых эффектов, сопутствующих передаваемому по телефону разговору). Информация, находящаяся в компьютерных сетях, имеет иную природу, и снятие ее с каналов связи представляет определенную специфику в отличие от прослушивания телефонных переговоров. Если в первом случае, исследуя информацию, полученную по электронной почте, следователь может зафиксировать в печатном виде или с помощью фото и видео записи, то при прослушивании телефонных разговоров следователь получает зафиксированные на магнитную ленту образцы голоса, по которым фоноскопическая экспертиза может идентифицировать конкретного человека. Поэтому процедура фиксации, получения и приобщения к делу такого важного доказательства, как голос и содержание разговора должны быть подробно регламентированы в УПК, чтобы исключить возможность подделки или фальсификации звуковой информации. УПК должен быть приведен в соответствие со Стандартами Европейского Суда. В законе должен быть определен перечень преступлений, при расследовании которых может производиться прослушивание телефонных переговоров и снятие информации с каналов связи, а также санкционирование этого действия только судом в исключительных случаях, когда иным образом получение доказательств невозможно. В законе следует ограничить длительность прослушивания и определить процедуру фиксации прослушанных переговоров и иной снятой информации, а также порядок хранения и уничтожения этой информации.

Однако хуже всего дело обстоит с контролем информации в электронных сетях. Если в зарубежных странах речь идет о контроле содержания сообщений в сетях, то в Украине можно наблюдать административное ограничение прежде всего самого доступа к сетям. Но на Украине тоже были попытки внедрения программ аналогичных российским СОМР. Так, 27.06.99года был подписан Указ №737/99 «О лицензировании отдельных видов предпринимательской деятельности», в котором с целью защиты интересов государства в сфере связи устанавливалось, что деятельность, связанная с оказанием услуг по передаче данных в сетях общего пользования может осуществляться только при наличии лицензии, а одним из лицензионных условий оказания услуг телефонной связи и услуг по передаче данных в сетях является «укомплектование субъектом предпринимательской деятельности – оператором связи системы связи, функционирование которой он обеспечивает специальными техническими средствами для снятия информации с каналов связи», т.е. выделение СБУ отдельного канала связи для обеспечения возможности перехватывать сообщения любого клиента этого провайдера. Однако Указ не вступил в силу по следующим причинам. В соответствии с переходными положениями Конституции Президент имел право издавать указы по вопросам, не урегулированным законодательством. И этот срок у него истек. Далее было необходимо решение Верховного Совета Украины, а поскольку это было накануне выборов, Верховный Совет Украины принял Постановление 7 сентября 1999 года, которым отклонил Проект Закона «О внесении изменений в ст. 4 Закона Украины «О предпринимательстве».

Мы живем в мире новых информационных технологий. Изменился уровень общения между людьми. Но природа человека не меняется, новые технологии несут не только невиданные возможности для интеллектуального и технического прогресса, но и новейшие средства и способы совершения преступлений. В такой обстановке спецслужбы должны владеть адекватными методами для предупреждения и расследования преступлений. К сожалению, законодатель не успевает за бурным развитием новых технологий и ситуация таит в себе новые угрозы свободе человека и прежде всего праву на неприкосновенность частной жизни. Поэтому предоставляется чрезвычайно важным разработка и формулирование новых гарантий защиты прав человека.

Г. Крайник,

студент 2 курсу Національної юридичної академії України ім. Ярослава Мудрого, м. Харків

ПРО МОЖЛИВІСТЬ ЗАПОДІЯННЯ ПРИ ЗАТРИМАННІ СМЕРТІ ОСОБИ, ЩО ВЧИНИЛА ЗЛОЧИН

1. Ухилення від затримання, як правило, виражається у втечі злочинця з місця вчинення злочину. При небажанні здатись добровільно виникає необхідність застосування до особи, що вчинила злочин, додаткових заходів, які здатні перешкодити втечі. Такими заходами виступають заповідання злочинцю особистої шкоди і (або) шкоди майну, що перебуває в його володінні. Якщо можливість (необхідність) заповідання злочинцю майнових збитків не викликає сумнівів, то позбавлення життя особи, що вчинила злочин, багато дослідників вважають неприпустимим, тому що позбавлення життя злочинця і мета затримання – доставлення його відповідним органам влади – виключають одна одну (А.О. Пінаєв, Т.Г. Шавгулідзе тощо). Інші вчені (Ю.В. Баулін, Г.В. Бушув, І.С. Тишкевич та інші) обстоюють можливість за певних умов заповідання смерті злочинцю.

2. Розділом VIII Кримінального кодексу 2001 року (КК) затримання особи, що вчинила злочин, віднесено до обставин, що виключають злочинність діяння. Суб'єктивне право потерпілого та інших осіб на затримання злочинця передбачено ст.38 КК України. Суб'єктивне право – це вид і міра можливої поведінки суб'єкта права. Суб'єктами затримання злочинця є потерпілий та інші особи (ч. 1 ст. 38 КК), які діяли безпосередньо після вчинення злочину з метою затримання злочинця і доставлення його відповідним органам влади. Видом поведінки суб'єкта, що затримує злочинця, є короточасне позбавлення волі особи, що вчинила злочин, та при необхідності заповідання їй шкоди, яка відповідає небезпечності посягання та обстановці затримання

злочинця. Мірою цієї поведінки виступає відповідність заподіяння шкоди особі, яка вчинила злочин, небезпечності посягання та обстановці її затримання.

3. З огляду на це, необхідно оцінити правомірність позбавлення життя злочинця при його затриманні. Така оцінка може бути зроблена на базі логічного та систематичного тлумачення відповідних норм КК. Так, ст.118 КК передбачає кримінальну відповідальність за умисне вбивство при перевищенні заходів, необхідних для затримання злочинця. Звідси можна зробити висновок: якщо таке перевищення не мало місця, а злочинець був свідомо позбавлений життя, то дії громадянина в такому випадку повинні визнаватись незлочинними. При цьому, однак, треба встановити, щоб було дотримано вимог щодо співмірності заподіяння смерті злочинцеві небезпечності вчиненого ним злочину та обстановці його затримання.

4. Вчинений злочин повинен бути умисним, тяжким або особливо тяжким (ч.4 та 5 ст. 12 КК). Звичайно, це злочин, пов'язаний з посяганням на життя людей та інші особливо важливі цінності. Крім того, обстановка затримання злочинця, що вчинив такий злочин, повинна бути несприятливою для громадянина, який здійснює затримання. Такою визнається обстановка, при якій співвідношення сил, можливостей особи, що затримує і злочинця більш-менш рівне, а також у випадку фізичної переваги злочинця над особою, що затримує. Нарешті, заподіяння смерті злочинцю повинно бути єдиним, крайнім, останнім способом його затримання. При цьому слід мати на увазі, що закон передбачає наявність у особи, яка затримує злочинця, саме наявності мети доставлення його відповідним органам влади, а не фактичне її досягнення. Тому заподіяння смерті злочинцю та наявність зазначеної мети його затримання не виключають одне одного.

5. На мій погляд, позиція щодо можливості позбавлення життя злочинця не суперечить, зокрема, Міжнародному пакту про громадянські і політичні права (ч. III ст. 6), де записано, що ніхто не може бути свавільно позбавлений життя. В Конституції України теж забороняється лише "свавільне" позбавлення життя (ст. 27). Європейська конвенція з прав людини у ч. 1, ст.2 закріпила: "Право кожної людини на життя захищається законом". Частина 2 ст.2 зазначає: "Позбавлення життя не розглядається як порушення цієї статті, коли воно є наслідком неминучої потреби застосувати силу", зокрема, при захисті будь якої людини від незаконного насильства тощо.

6. Виходячи з вищесказаного, можна зробити висновок, що правомірне заподіяння смерті особі, що вчинила злочин, є соціально допустимою поведінкою, відповідає вимогам міжнародного і вітчизняного права і моральним засадам суспільства.

В. Крижанівський,
*аспірант Київського національного університету
імені Тараса Шевченка*

ТЛУМАЧЕННЯ СУМНІВ НА КОРИСТЬ ОСОБИ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ УКРАЇНИ ТА США

Одним з найважливіших наслідків презумпції невинуватості є правило про тлумачення сумнівів на користь обвинуваченого (in dubio pro reo). Сутність вказаного правила полягає у тому, що якщо у суду виникають сумніви відносно тих чи інших доказів і якщо той чи інший факт можна витлумачити як на користь, так і на шкоду йому, то приймається рішення, сприятливе для обвинуваченого.

В Україні цьому правилу приділяють велике значення. І в Конституції України (ч.2 ст.62) і в КПК України (ч.2 ст.327) воно передбачене.

Обвинувальний вирок не може ґрунтуватися на припущеннях і постановляється лише при умові, коли в ході судового розгляду винність підсудного у вчиненні злочину доведена (ч.2 ст.327 КПК України).

І в США і в Україні сумніви у винуватості обвинуваченого виникають, якщо яка-небудь фактична обставина, що складає основу обвинувачення, недостатньо підтверджена зібраними у справі доказами. Так, внаслідок недостатності доказового матеріалу може виникнути сумнів у тому, чи мала місце подія злочину, чи був злочин результатом дій обвинуваченого, діяв обвинувачений навмисно чи необережно і т.д. Можуть виявитись сумнівними (внаслідок недоведеності) і ті фактичні дані, на основі яких встановлюються обставини, що складають кінцеву мету доказування.

У літературі висловлюється точка зору щодо необхідності тлумачення сумнівів на користь обвинуваченого лиш у той момент, коли вичерпано всі можливості по доказуванню і у той же час обвинувачення в цілому чи окремі обставини справи викликають сумніви, а подолати їх, незважаючи на всі зусилля слідчих і судових органів вже не видається можливим [1]. Лише у цих випадках, як правило, пов'язаних з тим, що на початку розслідування були допущені якісь упущення, через які не вдалось виявити необхідні докази, можливе застосування правила про тлумачення сумнівів на користь обвинуваченого.

Але Конституція України (ч.2 ст.62) зазначає, що на користь особи тлумачаться усі сумніви щодо доведеності її вини. Тобто не проводиться розподіл сумнівів за критерієм можливості їх подолання на такі, що можна і не можна усунути. Існують думки щодо необхідності уточнення формулювання у Конституції цього правила, а саме, що тлумачаться на користь особи сумніви, які не можна подолати, оскільки діюче формулювання прирікає слідчого, прокурора і суд на пасивність, оскільки наявність будь-якого сумніву зобов'язує слідчого, прокурора чи суд однозначно підходити до вирішення проблеми, тобто тлумачення сумнівів на користь особи, причому не вдаючись в аналіз самої суті сумнівних обставин.

Типовим зразком ступеня переконання суддів і присяжних в американських судах при винесенні обвинувального вироку по кримінальним справам виражалось у формулі – доказування чи переконання "за межами розумних сумнівів". Правило це з'явилося в американському судочинстві в кінці XVIII ст. і застосовувалося в першу чергу лише до найбільш небезпечних злочинів, бо вважалось дуже сильною вимогою. Пізніше воно було популяризоване юристом Старки, який виразив його (1824 р.) як переконання в "моральній достовірності за межами всяких розумних сумнівів". В американській судовій практиці це правило набуло широкого розповсюдження після відомого рішення, винесеного в 1850р. суддею Шоу по справі Вебстера. В ньому говориться, що "докази повинні встановити істину факту з розумною і моральною впевненістю, яка переконує, направляє і задовольняє розум та рішення". Це ми і розглядаємо як доказування за межами розумного сумніву [2].

Після подання всіх доказів і, зазвичай, вирішальних аргументів американський суддя говорить напутнє слово присяжним у формі викладу правових норм, які стосуються справи. Це ще називають "прикінцевим зверненням" до присяжних. Головна ціль напутнього слова судді – допомогти присяжним розібратися в обставинах розглянутої справи. Положення напутнього слова повинні бути сформульовані суддею достатньо зрозуміло для присяжних. Крім того, формулювання повинно бути таким, щоб суддю неможливо було пізніше звинуватити в тому, що він нав'язав присяжним певне рішення [3].

Присяжні вирішують найважливіше питання судового процесу – питання про винуватість чи невинуватість підсудного. Вони вирішують його на основі свого внутрішнього переконання, складеного в результаті оцінки розглянутих в суді доказів.